

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ ЛІТЕРАТУРНОЇ
КАЗКИ В РОМАНАХ ДЖ.К. РОУЛІНГ
ОСОБЕННОСТИ ПРОДОЛЖЕНИЯ ТРАДИЦИЙ ЛІТЕРАТУРНОЇ
СКАЗКИ В РОМАНАХ ДЖ.К. РОУЛИНГ
LITERARY TALE PECULIARITIES IN J.K. ROWLING'S HARRY
POTTER BOOKS**

Шпак І.В.

Shpak I.V.

Починаючи з 1997 року романи англійської письменниці Дж.К. Роулінг про юного чарівника Гаррі Поттера стали настільними книгами мільйонів дітей та дорослих по всьому світу. Водночас ці книги продовжують традиції англійської літературної казки з її фантастичними дивами, які зачаровують легкою наївністю та тонким англійським гумором. Дж. К. Роулінг органічно вводить у світ комп'ютерів ненав'язливий світ замків із примарами і дрімучими лісами, мантиями, автомобілями, що літають, деревами, які можуть побити, чарівними картами та магічними тваринами. Для того, щоб зрозуміти вигідні відмінності книг Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера, їх необхідно порівняти з книгами інших письменників – казкарів, які домоглися успіху, книги яких з великим задоволенням читаються дитячою аудиторією.

Казки старих часів, які розважали юних читачів протягом століть, зараз можуть бути названі «історичними» у дитячій бібліотеці, оскільки прийшов час для більш сучасних «чарівних казок» або дитячого фентезі, оскільки цей термін є більш точним, та більше відповідає тенденціям, які активно розвиваються на сучасному ринку літератури завдяки поширенню масової літератури. У цих казках немає застрашливих монстрів, гномів і фей, кривавих подій, створених автором з єдиною метою – показати не менш застрашливу мораль казки. Хоча шоста та сьома книги серії – досить жорстокі та криваві.

Характерною рисою сучасної дитячої літератури є бажання не стільки повчати, скільки розважати читача. Дитині повинно бути цікаво і головне весело, тоді вона обов'язково дочитає книгу до кінця. Цього правила дотримується і Дж. К. Роулінг, коли створює книги про хлопчика - чарівника. Ця ідея не нова, тому що вже існує цикл казок про Нарнію, про країну Оз, вже існує країна Never-land. Але світи Роулінг, змальовані в її творах, відрізняються від світів Нарнії й Оз, її чарівний світ не схожий на країну, у якій живе Пітер Пен і в яку потрапляє Венді, не схожий на країну Munchkins' і Quadlings', не схожий на країну, яка знаходиться за дверцятами платтяної шафи.

Для початку побуваємо в країні Оз. Це чарівна країна, в яку потрапляє маленька дівчинка з Канзаса. Протягом книги вона переживає неймовірні пригоди зі своїми новими друзями, які навряд чи знайшли б місце в реальному світі. Її друзями стають Tin Woodman, Scarecrow, Cowardly Lion. Кінцева мета всіх цих пригод – повернутися в Канзас. Світ країни Оз і світ, у якому жила Дороти, і в який так хоче повернутися, не взаємозалежні, вони не мають нічого спільного, можуть існувати один без одного. Ніхто не знає, де знаходиться

країна Оз. Відомо тільки, що для того, щоб туди потрапити потрібно перетнути пустелю, але ніхто не знає яку. У Гаррі Поттері чарівний і реальний світи пов'язані. Чарівний світ знаходиться там же, де і світ магглів, просто вони його не бачать. Ці світи взаємодіють – у часи могутності Волдеморта були вбиті не тільки чарівники, але і маггли. Коли Темний Лорд повернувся, Дамблдор турбувався, що він знову може учинити розправу у світі магглів. У книгах Роулінг маггли можуть потрапити у світ чарівників, тільки після цього їхня пам'ять буде «модифікована» і вони все забудуть, а жителі чарівного світу можуть проникати у світ магглів. Гаррі і Герміона, як і багато хто з інших, наприклад, належать двом світам і вони легко можуть потрапити з одного світу в інший. Коли Герміона повертається зі школи до своїх батьків (її батьки – маггли-дантисти), їй не потрібно прощатися з друзями із Хогwartса назавжди, так як доводиться прощатися зі своїми друзями Дороті, Герміона знає, що коли захоче може повернутися у світ магглів і навпаки. Так само як і інші чарівники і чарівниці:

"Knew!" shrieked Aunt Petunia suddenly. "Knew! Of course we knew! How could you not be, my dratted sister being what she was? Oh, she got a letter just like that and disappeared off to that-that school-and came home every vacation with her pockets full of frog spawn, turning teacups into rats. " [2; c.44]

«Знала!» Проверещала тітка Петунія раптово. «Знала! Звичайно мі занали! Як ти міг не бути, моя люба сестричка вона була тим чим була? О, вона отримала такий самий листі зникла у тій школі, а потім приїздила до дому на канікули з карманами повними жабами та перетворювала чашки на крис.»
[перекл.власн.]

Жителі чарівного світу можуть потрапити у світ магглів. Але цього не може трапитися з мешканцями країни Оз – вони не можуть потрапити у світ Дороті і Тото.

‘I want you to fly with me to Kansas,’ said Dorothy.

But the Monkey King shook his head.

‘That cannot be done,’ he said. ‘We belong to this country alone, and cannot leave it.’ [6; c.160]

«Я хочу, щоб ти полетів зі мною у Канзас», сказала Дороті.

Але Король Мавп похитав головою.

«Це неможливо», сказав він. «Ми належимо лише щій країні і не можемо поїхати» [пеокл.власн.]

Ці слова ілюструють розмежування світів, неможливість їхньої взаємодії. Читач чітко розуміє, що чарівництво можливе в країні Оз, але воно не можливо в Канзасі, і ніхто з жителів країни Оз ніколи не з'явиться по сусідству, тому що вони належать тільки тому світові.

У «Гаррі Поттері» чарівництво можливе скрізь. Професор Дамблдор, директор Школи Чарівництва і Чарівництва Хогwartс з'являється за адресою Привет Драйв, 4, щоб залишити Гаррі на порозі Дурсли:

'A man appeared on the corner the cat had been watching, appeared so suddenly and silently you'd have thought he'd just popped out of the ground. The cat's tail twitched and its eyes narrowed'. [2; c.12]

«Чоловік з'явився на розі, який пильнувала кішка, з'явився так раптово та тихо, що можна було б подумати, що він виріс з-під землі. Кішка метельнула хвостом та примуоужила очі». [перекл. власн.]

Ще один не менш цікавий цикл казок з реальним і чарівним світом написаний Клайвом Стейплзом Льюїсом – відомим прозаїком, поетом, теологом і філософом. П'ятдесят років тому він створив чарівний світ і назвав його країною Нарнією. Цей світ існує за дверцятами платтяної шафи, це світ, де звірі вміють говорити, у лісах живуть єдинороги і кентаври, фавни і дріади. У серії «Хроніки Нарнії» всього сім книг. Найвідоміша з них, яка здобула однакову популярність як у дорослої, так і в дитячої аудиторії - «Лев, Відьма і платтяна шафа». Сюжет казки розгортається навколо групи дітей, які потрапили в чарівну країну, де завжди панує зима, через дверцята на вид самої звичайної платтяної шафи. Дітлахам доводиться переборювати масу труднощів, учитися робити в житті правильний вибір і брати участь у дивних пригодах.

Але так чи інакше, світ Нарнії також не схожий на чарівний світ Гаррі Поттера. Адже у світі Гаррі незважаючи на кентаврів, єдинорогів, василісків, гоблінів, і інших істот, чарівники – це по суті звичайні люди, що відрізняються від магглів тільки тим, що вони мають чарівні сили. Чарівний світ Роулінг викликає впізнавання в дитини, і в такий спосіб стає реальним. Цей світ добре знайомий дітям – звична школа, проблеми, що турбують кожную дитини, прості людські відносини, відносини дітей і дорослих і так далі. Цього не відбувається в жодній іншій книзі. Коли дитина читає про Нарнію, про країну Оз або про Never-land, вона розуміє, що ці країни казкові, у неї не виникає почуття, що все що трапляється з героями можливо в повсякденному житті. У Нарнії людина викликає подив, жителі Нарнії практично ніколи не зустрічали людей:

"Good evening, good evening," said the Faun. "Excuse me—I don't want to be inquisitive—but should I be right in thinking that you are a Daughter of Eve?"

"My name's Lucy," said she, not quite understanding him.

"But you are—forgive me—you are what they call a girl?" said the Faun. [5; c.14–15]

«Доброго вечора, доброго вечора», сказав Фавн. «Вибачте – я не хочу бути допитливим – але я правий, що Ви Дочка Єви?»

«Мене звуть Люсі», сказала вона, не розуміючи його.

«Але Ви – пробачте мені – Ви те, що називається дівчинка?» сказав Фавн». [перекл. власн.]

Також як і в «The Wonderful Wizard of Oz» у «The Lion, the Witch and the Wardrobe» ми зіштовхуємося з розмежуванням реального світу і світу Нарнії. У цьому світі людина викликає подив, також, як наприклад, у родини Уїзлі викликає подив пошта або те, як маггли користуються її послугами:

He held up the envelope in which Mrs. Weasley's letter had come, and Harry had to fight down a laugh. Every bit of it was covered in stamps except for a square inch on the front, into which Mrs. Weasley had squeezed the Dursleys' address in minute writing. [1; c.32-33]

Він тримав конверт у якому прийшов лист місіс Візлі. Гаррі намагався придушити сміх. Кожний клаптик конверту був вкритий марками, окрім квадратика спереду, куди місіс Візлі змогла втиснути адресу Дурслі мініатюрним почерком. [перекл. власн.]

Але проте, це лише технічні труднощі, викликані розходженнями між двома культурами. Такі ж труднощі можуть виникнути при спілкуванні американця з монголом (з огляду на науково-технічний прогрес), але й американець і монгол – люди, вони однакові в головному – в усвідомленні того, що вони люди, що жоден не гірше іншого... Так само і з Гаррі та Роном. Неважливо, що Рон не вміє користуватися поштою і телефоном, вони обоє діти, і читач розуміє їх обох. Він знає, що вони «дійсні», такі ж як і він сам. Країна Оз і Нарнія, також як і Never-land доступні не всім. У країну Оз і Нарнію діти потрапляють випадково (щодо Нарнії, то дорослі туди потрапити не можуть), а для того, щоб Пітер Пен показав тобі, де знаходиться 'second to the right, and then straight on till morning' [4; c.42] ти теж обов'язково повинен бути дитиною, причому 'gay and innocent and heartless' [36; 160], тому що коли ти перестаєш бути веселою і безсердечною дитиною, тебе починають турбувати проблеми з якими зіштовхуються дорослі, ти вже не можеш оцінити принадності Never-land, а значить дорога туди для тебе закрыта. Усі ці світи, як і їхні герої не викликають відчуття реальності в дитини, такого відчуття, яке у нього з'являється при прочитанні «Гаррі Поттера».

Серія книг Дж. К. Роулінг адаптована до сучасного світу і сучасного читача. Діти зустрічають у чарівному світі ознаки сучасного суспільства споживання. І коли дитина знаходить ці прикмети, у неї природно з'являється радість впізнавання, і вона також радіє тому, що діти з незвичайними здібностями, зі здібностями до чарівництва і магії, є такими ж дітьми як і вона і користуються вони тими ж речами, пропонованими масовою культурою. Прототипом одного з пристосувань відомого в чарівному світі могла послужити функція мобільного телефону відома як «ремайндер». Порівняйте самі:

"It's a Remembrall!" he explained. "Gran knows I forget things — this tells you if there's something you've forgotten to do. Look, you hold it tight like this and if it turns red — oh..."[5; c.108]

«Це Ремембрал!» пояснив він. «Бабуся знає, що я часто забуваю – це говорить тобі що є щось, що ти забув зробити. Дивіться, ти тирмаєш його міцно і, якщо він стає червоним – о...» [перекл. власн.]

Зупинимось більш детально на магії у циклі про Гаррі Поттера. На відміну від інших книг, магія в «Гаррі Поттері» не є предметом бажань або чогось настільки ж простого. У світі Д.К. Роулінг (і це основа для книг, що структуровані навколо освітньої системи), магія це не тільки талант, але і

дисципліна – технологія, яку студент може опанувати тільки за допомогою ґрунтового навчання і завзятої роботи.

Джоан Роулінг не витрачає занадто багато часу, щоб посвятити нас у Магічну Теорію, ми повинні зробити власні висновки з заклинань, які ми бачимо в її книгах. У магії є свої закони. Вона не повинна відповідати фізичним або іншим законам, але вона повинна бути внутрішньо постійною. Ми можемо вірити в плащі-невидимки, але якщо ми спостерігаємо ситуацію, у якій вони не працюють, ми можемо придумати поважну причину чому це відбувається. Ми можемо вірити в те, що хтось може створити з повітря якісь речі, але проте існує вагома причина чому Уізлі не можуть за допомогою чарівної палички отримати речі, пов'язані з матеріальним статком. Крім магії, створеної людиною, у світі багато природної магії, яка існує без людського втручання. Поряд з чарівниками існують магічна флора і фауна. Невідомо чи існують магічні предмети, які виникли природно. Книги про Гаррі Поттера наповнені магічними об'єктами, але усі вони або зачаровані, або створені людьми.

Слова – просто інгредієнти закляття, і в ньому може бути стільки магічної теорії, скільки студент може почерпнути в книгах. Найважливішим елементом більшості заклять є намір, який у деяких випадках може зробити слова необов'язковими. Навіть зачаровані об'єкти в тому або іншому ступені відповідають волі і наміру чарівника. Згадайте момент, коли Невілл намагається призвати свою мітлу. Мітла залишається байдужою до його команди, тому що Невілл боїться висоти і політ на мітлі не входить у його наміри. Гаррі ж навпаки твердий у своєму намірі злетіти і йому вдається призвати свою мітлу з першого разу.

І нарешті, магія вимагає вроджених магічних здібностей. Маггли можуть командувати мітлами і махати паличками до безкінечності без єдиного шансу на відповідь.

Один з акцентів, який роблять англійські письменники у своїх літературних творах, пов'язаний із всім англійським: з англійськими традиціями, з монархією, з англійською школою... У Роулінг система освіти в Англії займає важливе місце в книгах про Гаррі Поттера. Її Хогвартс, правила, які панують там, запозичені з життя реальних англійських шкіл. У Джеймса Баррі це не система освіти, а монархія:

'In dress he somewhat aped the attire associated with the name of Charles II, having heard it said in some earlier period of his career that he bore a strange resemblance to the ill-fated Stuarts;' [4; c.55]

«Своїм вбранням він певним чином мапував вигляд, який асоціювався з Яковом Другим, говорили, що у ранній період своєї кар'єри в нього була дивна подібність з марнозвісними Стюартами».[перекл.власн.]

Так чи інакше в їхніх книгах можна знайти безліч алюзій на ту або іншу англійську реалію. «Гаррі Поттер і Орден Фенікса»:

'Watching the news:' he said scathingly. 'I'd like to know what he's really up to. As if a normal boy cares what's on the news -Dudley hasn't

got a clue what's going on; doubt he knows who the Prime Minister is!
[1; c.8]

«Дивлюся новини:» сказав він. «Хотів би я знати, що він насправді задумав. Нібито звичайного хлопчика може турбувати що говорять в новинах – Даддлі не має жодного уявлення що відбувається; сумніваюся, що він знає і'мя Прем'єр Міністра» [перекл.власн.]

Зверніть увагу на час у «Гаррі Поттері». І в чарівному світі й у світі магглів час не тільки тече однаково, але і по суті є тим же. Тобто якщо у світі магглів сьогодні 15 квітня, то і світі магів також буде 15 квітня. Це в який раз демонструє паралельність світів. Цього немає, наприклад, в «The Lion, the Witch and the Wardrobe» Клайва Льюїса. От що говорить професор про реальний час і час у Нарнії:

"That is the very thing that makes her story so likely to be true," said the Professor. "If there really a door in this house that leads to some other world (and I should warn you that this is a very strange house, and even I know very little about it)—if, I say, she had got into another world, I should not be at a surprised to find that the other world had a separate time of its own; so that however long you stay there it would never take up any of our time. " [5; c.52]

«Це саме те, що робить її історію такою правдоподібною,» сказав Прфесор. «Якщо в цьому домі і справді є двері, які ведуть у інший світ (і я маю попередити, що це дуже дивний дім, і навіть я знаю дуже мало про нього) – якщо вона потрапила у інший світ, я не здивуюся дізнатися, що в тому світі є свій власний час; тому неважливо як довго ти там залишаєшся, це не відніме час у нашому світі». [перекл.власн.]

Що ж стосується Гаррі, то час, проведений ним у чарівній школі , цілком відповідає тому часу, що проводить у звичайній школі його кузен Дадлі. Обидва світи: світ чарівників і світ магглів живуть у тому самому проміжку часу.

Цикл про Гаррі Поттера не можна назвати втіленням абсолютно нової ідеї на папері, компоненти якої раніше не зустрічалися в літературі. Але так чи інакше, це дуже вдала компіляція, адаптована до реалій сучасного життя і розрахована на масового читача, розрахована на те, що він сприйме її, усвідомить і поставить себе на місце героїв. А в завершенні хотілося б привести цитату з інтерв'ю Дж. К. Роулінг Маргарет Ваєр.

‘The wizards represent all that the true ‘muggle’ most fears . They are plainly outcasts and comfortable with being so’. [3]

«Чарівники представляють все те, чого справжні маггли бояться. Вони просто є вигнанцями і це їх влаштовує». [перекл.власн.]

Можна припустити, що справа феноменального успіху творів Роулінг криється саме в літературній формулі за якою написані романи про Гаррі Поттера - не новому, добре відомому, але дотепер, вочевидь, ще не

застосовуваному так успішно на поприще дитячої літератури. Це рецепт, за яким тією чи іншою мірою влаштовані і книги Толкієна, і "Люди Х", і "Матриця", і багато інших культових творів масових жанрів. Автор повинний у своєму творі створити світ, у якому існують три речі: вибраність героя, альтернативна реальність і маса дрібних, але фактурних деталей, які захоплюють читача. Толкієнський Фродо з його великою місією і допомогою чарівних сил, мутанти-люди Х з їхньою важкою долею і персональною магією, школа Хогвартс із її дивними законами і всеперемагаючими закляттями. Це гнучкі світи, у які можна грати безкінечно, в які можна потрапити з власної реальності, з будь-якого місця, у яких можна додумувати сюжети і повороти і знаходити особливу роль особисто для себе. Роулінг вдалося створити таку фантастичну реальність повною мірою. Взагалі діти дуже юного віку вміють проробляти це з будь-якими вигаданими світами - навіть світ Карлсона, обмежений кімнатою Малюка і маленьким будиночком на даху, здатний захопити їх на багато днів. Але чим старше стає читач, тим сутужніше йому переборювати опір здорового глузду. Світ, у який він здатний грати, повинний бути ретельно прописаним і дуже явно заперечувати всі обмеження реальності. І такий світ є, і "Хогвартс експрес" відправляється в нього з платформи номер 9 і $\frac{3}{4}$. Продовжуючи традиції літературної казки та фентезі Дж.К. Роулінг у своїх романах поєднує найважливіші риси цих жанрів, створюючи свій власний світ та заповнюючи його героями, пригоди яких не можуть залишити юного читача байдужим.

Література:

1. Harry Potter and the Order of Phoenix. J.K. Rowling. Bloomsbury 2003
2. Harry Potter and the Philosopher's Stone. J.K. Rowling. Bloomsbury 1997
3. «Of Magic and Single Motherhood» (Interview with J. K. Rowling) by Margareth Weir ("Salon", March 31, 1999) www.cesnur.org/recens/potter_022htm
4. Peter Pen. J. M. Barrie. М. : «Веселка» 2004
5. The Lion, the Witch and the Wardrobe, М. : Айрес – прес, 2002 The Chronicles of Narnia.
6. Wonderful Wizard of Oz, М.: Юпітер - Интер, 2004

Анотація

В даній статті здійснюється спроба виявити особливості продовження традицій літературної казки, зокрема англійської літературної казки в романах Дж.К. Роулінг про Гаррі Поттера. Аналізується схожість та відмінності з творами інших авторів, які працювали в рамках цього жанру. Особлива увага приділяється Джеймсу Баррі та Клайву Л'юїсу. В результаті вдається виявити схожі риси, котрі були використані в роботах усіх авторів, та, котрі можна інтерпретувати як риси, які продовжують традиції літературної казки. З іншого боку, в ході дослідження були виявлені і прийоми, які стосувалися лише романів англійської письменниці Дж.К. Роулінг – порівнюються альтернативні та паралельні світи.

Ключові слова: традиції літературної казки, романи-фентезі, паралельні світи, альтернативні світи, магія, сприйняття читача.

Аннотация

В данной статье предпринимается попытка выявить особенности продолжения традиций литературной сказки, в частности английской литературной сказки в романах Дж.К. Роулинг про Гарри Поттера. Анализируется сходство и различия с произведениями других авторов, которые работали в рамках этого жанра. Особое внимание уделяется Джеймсу Барри и Клайву Льюису. В результате удастся выявить схожие приемы, которые были использованы в работах всех авторов, и, которые можно интерпретировать как черты продолжающие традиции жанра литературной сказки. С другой стороны, в ходе исследования обнаружились и приемы, характерные только для романов английской писательницы Дж.К.Роулинг – сравниваются альтернативные и параллельные миры.

Ключевые слова: традиции литературной сказки, романы-фентези, параллельные миры, альтернативные миры, магия, восприятие читателя.

Summary

The given article is an attempt to reveal peculiarities of a literary tale continuation, especially those of an English literary tale in the novels by J.K. Rowling about Harry Potter. Similarities and differences of the literary works by other authors who worked within the limits of the genre are analyzed. The special attention is paid to J. Barry and C.S. Lewis. In the result the mutual traits used in the works of all the authors were observed. They may be interpreted as the traits that continue the traditions of literary tale. On the other hand, the techniques related exceptionally to the Rowling's novels such as alternative and parallel worlds comparing were revealed.

Key words: literary tale traditions, fantasy novels, parallel worlds, alternative worlds, magic, reader's reception.

Стаття прорецензована та рекомендована до друку доктором філолог.
наук, проф. Гусєвим В.А.